

Kustantaja Henrikki Timgrenin puhe WSOY:n kirjallisuussäätiön illallisella
Kämpissä 2.10.2017

Hyvät kirjailijat, kääntäjät, työtoverit, kirjallisuussäätiön väki.

Haluaisin lausua pari sanaa aivoista ja peukaloista.

Saksalainen Göttingenin yliopisto julkisti taannoin tutkimuksen runsaasti älypuhelimia käyttävien ihmisten aivoista. Tietokonekuvannuksessa havaittiin, että kännykään runsaasti räpläävien ihmisten aivojen ne alueet, jotka vastaavat peukaloiden hallinnasta olivat selvästi laajentuneet. Peukaloketteryys on upea taito, ei siinä mitään. Valitettavasti tämä sormiakrobatian kehittyminen oli tapahtunut muiden aivoalueiden kustannuksella. Erityisesti luovuuteen ja tunteiden säätelyyn vaikuttavien aivoalueiden toiminta oli alentunut.

Vastaavanlaisia tuloksia on raportoitu myös muualla. Näiden tutkimusten valossa sellaiset ilmiöt kuin someraivo tai koululaisten lisääntyneet keskittymisvaikeudet tuntuvat varsin järkeenkäyviltä.

Digivallankumouksen nurjista puolista on puhuttu myös meillä kirjallisuusmaailmassa. Huoli on ihan aiheellinen: 160 merkin mittaisen viestin lukemiseen virittyneille aivoille sähköpostia pidempi proosa tai asiateksti voi tuntua kerta kaikkiaan ylivoimaiselta. Aivomme ovat päässeet laiskistumaan.

Tietotekniikan ja tiedonsiirron kehitys tulee jatkossa vain kiihtymään, paluuta vanhaan analogiseen paperinrahinaiseen kulta-aikaan on turha vartoa. Onko kirjallisuus siis tuhoon tuomittu sivistyksen laji? En usko, että näin on laisinkaan.

Perustan optimismini tupakkaan, kuntosaleihin ja kirjastoihin.

Ensin tupakka. Nikotiini on voimakasta riippuvuutta aiheuttava aine, joka kiihdyttää aivojen mielihyvää säätelevien välittäjäaineiden, serotoniinin ja dopamiinin, tuotantoa. Samaan mekanismiin perustuu myös nettiriippuvuus: sähköpostin tai WhatsApp-viestin kilahdus kännykässä tuottaa aivoissamme pienen dopamiinipurskahduksen – eli mielihyvän läikähdyksen.

1970-luvulla suomalaisista tupakoi päivittäin yli 40 prosenttia, toimistoissa tupakointi oli OK vielä 80-luvulla ja baareissa käryttely loppui vasta vuosituhannen vaihteessa. Nyt meistä suomalaista tupakoi enää 15% ja

toimistotupakointi tuntuu ajatuksena sulalta hulluudelta. Lyhyesti sanottuna järki voitti addiktion, vaikka siihen aikaa menikin.

Vaikuttaa varsin uskottavalta, että samoin käy myös älyttömimpien älylaitepuuhiemme kanssa. Nykyään me tekstaamme autoa ajaessamme, luemme vaivihkaa meilejä kokouksissa, päivitämme some-statuksemme kesken illanistujaisten. Käyttäydymme siis sanalla sanoen vaarallisesti, ammattitaidottomasti ja epäkohteliaasti.

Merkkejä muutoksesta on jo ilmassa. Viime vuosina maailmalla on ilmestynyt kiihtyvään tahtiin sellaisia kirjoja kuten *How to break up with your phone*; *Hamlet's Blackberry: Building a Good Life in the Digital Age*; *iBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind*.

Ihmiset alkavat havahtua liiallisen tietotekniikan ja netin käytön haittoihin samalla tavoin kuin tupakoinnin haitallisuuteen havahduttiin 1990-luvulla.

Toinen lähihistorian trendi joka antaa aihetta optimismiin, on kuntosalien – ja ylipäättään kuntoliikunnan – suosion huikea kasvu. Yhteiskunnan koneellistuminen alkoi toden teolla 1960-luvulla ja pian tämä muutos tuli silmännähtäväksi meidän kehoissamme – istumaan laitetut kroppamme kipeytyivät, pulskistuivat ja heikkenivät. Tähän keksittiin ratkaisuksi kuntosalit, ja nykyään niillä käy enemmän suomalaisia koskaan. Harva puhuu enää ”junttisalista”, junttia on pikemminkin istua sohvaperunana. Valistus on purrut.

Kun ihmisten omat kokemukset pirstaletiedolle altistumisen haitoista yhdistyvät tutkimustietoon, kysyntä aivojen keskittymistä, mielikuvitusta ja tunnekontrollia lisääville tekniikoille kasvaa. On vaikea keksiä tähän parempaa lääkettä kuin lukeminen – ja nimenomaan kirjallisuuden, ei twiittien, lukeminen. Kirjallisuudella on aivan ainutlaatuinen mahdollisuus ottaa rooli ”mielen kuntosalina”.

Tästä on jo merkkejä – viime vuosia ”isot”, todella pitkät ja varsin vaativat kirjat ovat nousseet yllätyshiteiksi, kuten vaikkapa Donna Tarttin *Tikli* (895 sivua) tai Miki Liukkosen *O* (859 sivua). Ihmiset – ja heidän aivonsa – kaipaavat syvää, hidasta, mielikuvitusta ruokkivaa tekemistä.

Vaan eikö tällainen optimismi osoittaudu kertakaikkiaan katteetomaksi kun kääntää katseen kirja-alan madonlukuihin: yleisen kirjallisuuden myynti kun on Suomessa laskenut viisi vuotta peräkkäin ja vieläpä varsin reippaasti.

Vastaus on kyllä mutta ei.

Euroopan kustantajien yhteisjärjestön tuore raportti paljastaa kaksi erittäin kiinnostavaa tilastoa Suomesta. Ensinnäkin kirjamyynni per henkilö on Suomessa matalampaa kuin missään muussa Länsi-Euroopan maassa. Me suomalaiset ostamme kirjoja vuosittain alle 70 eurolla, siinä missä ruotsalaiset tuhlaavat kirjoihin satakaksikymppiä ja saksalaiset peräti sataneljäkymppiä.

Kuitenkin kirjoja luetaan Suomessa enemmän kuin useimmissa Euroopan maissa, Saksa mukaan lukien. Ja kirjallisuuden suurkuluttajissa, niissä jotka lukevat enemmän kuin 12 kirjaa vuodessa, me olemme 30 Euroopan maasta kakkonen, heti Islannin jälkeen.

Näistä ristiriitaisilta vaikuttavista tiedoista voi vetää ainoastaan yhden johtopäätöksen. Kirjastolaitos toimii. Kustantajasta olisi tietysti kivaa, jos me olisimme vähän enemmän kirjakauppakansaa ja vähemmän kirjastokansaa, mutta isossa kuvassa kirjastolaitoksen suuri suosio on äärimmäisen hieno ja arvokas asia. Uskaltaisin jopa väittää, että toimiva kirjastolaitos on neuvolajärjestelmän lisäksi itsenäisen Suomen merkittävimpiä saavutuksia. Se että niin moni käyttää kirjastoa, koululaisista vaareihin, on merkki yhteiskunnallisen tasa-arvon ja sivistyksen ihanteiden toteutumisesta. Se valaa toivoa ja uskoa meidän suomalaisten kykyyn ajatella omilla aivoillamme myös tulevaisuudessa.

Kirja-ala selviää kyllä digiajan muutoksista tavalla tai toisella, kirjojen tekeminen ei lopu. Myöskään niiden lukeminen ei lopu, kaikkein vähiten Suomessa. Jokainen meistä konttorirovista ei käy kuntosalilla tai lenkillä eikä jokainen peukalonsa kipeäksi tviittaava tule ikinä löytämään tietään mielen kuntosalille, kirjojen pariin. Mutta moni tulee näin tekemään – siis jo niiden kolmen ja puolen miljoonan suomalaisen lisäksi jotka lukevat vuosittain vähintään yhden kirjan.

Jään mielenkiinnolla odottamaan seuraavaa sataa vuotta itsenäisen Suomen kirjallisuuden kentällä. Meidän tulevaisuutemme näyttää ehkä ajoittain utuisalta, mutta yhtä kaikki valoisa.